

УДК 342.7:343.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.1.39>

ПРИНЦИП НЕПРИПУСТИМОСТІ СВАВІЛЬНОГО ВТРУЧАННЯ У СФЕРУ ОСОБИСТОГО ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Іванець І.П.,
*кандидат юридичних наук, докторант,
Інститут держави і права імені В. Корецького
Національної академії наук України*

Іванець І.П. Принцип неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя людини.

Право на особисте життя є окремим, особистим немайновим правом, що належить кожній фізичній особі від народження незалежно від обсягу дієздатності, і складається з таких правомочностей: по-перше, мати особисте життя; по-друге, визначати своє особисте життя і режим доступу до інформації про нього; по-третє, вимагати від інших осіб утримуватися від втручання в цю сферу життєдіяльності. Особисте життя є ключовим аспектом існування будь-якої людини, і право на повагу до приватного життя визнається основним правом людини в низці міжнародних документів з прав людини. Його забезпечення гарантується шляхом реалізації принципу неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя, який ґрунтується на свободі однієї особи до свободи іншої. Однак принцип недопустимості втручання в особисте життя немає абсолютного характеру. Оскільки таке втручання можливе та допустиме, за умови, якщо воно здійснюється у випадках, встановлених законом, що необхідно у демократичному суспільстві і з легітимною метою. До того ж, важливо щоби законодавство цього питання було чітке, передбачуване та адекватно доступне. Закон має бути достатньо чітким у своєму вираженні, щоб дати громадянам зрозумілу інформацію про умови та обставини, за яких влада має повноваження вживати будь-яких заходів таємного нагляду та збору даних про особисте життя людини. При цьому, законодавство повинно з достатньою чіткістю вказати обсяг та спосіб здійснення відповідного рішення, що надається органам державної влади, з тим щоб забезпечити особам мінімальний рівень захисту, на який вони мають право при верховенстві права у демократичному суспільстві. Зокрема: легітимність втручання це: по-перше, наявність певного підґрунтя у національному праві для застосування заходів втручання у сферу особистого життя; по-друге, доступність та чіткість закону, який встановлює таке підґрунтя, яка, окрім того, повинна бути здатна передбачити для себе його наслідки; по-третє, заходи втручання повинні бути сумісні з верховенством права.

Ключові слова: принципи цивільного права, неприпустимість свавільного втручання в особисте життя, недоторканість особистого життя, приватне життя особи, немайнові права, особисте немайнове право, права фізичної особи.

Ivanets I.P. The principle of inadmissibility of arbitrary interference in the sphere of a person's private life.

The right to privacy is a separate, personal non-property right that belongs to every individual from birth, regardless of the extent of legal capacity, and consists of the following rights: first, to have a private life; second, to determine one's private life and the mode of access to information about it; third, to require other persons to refrain from interfering in this sphere of life. Private life is a key aspect of the existence of any person, and the right to respect for private life is recognized as a fundamental human right in a number of international human rights documents. Its provision is guaranteed by implementing the principle of inadmissibility of arbitrary interference with the sphere of private life, which is based on the freedom of one person to the freedom of another. However, the principle of inadmissibility of interference with private life is not absolute. Since such interference is possible and permissible, provided that it is carried out in cases established by law, which is necessary in a democratic society and for a legitimate purpose. Furthermore, it is important that the legislation on this issue is clear, foreseeable and

adequately accessible. The law should be sufficiently clear in its wording to provide citizens with clear information about the conditions and circumstances under which the authorities are authorised to take any measures of secret surveillance and collection of data on a person's private life. At the same time, the legislation should indicate with sufficient clarity the scope and manner of implementing the relevant decision granted to the public authorities in order to ensure that individuals have the minimum level of protection to which they are entitled under the rule of law in a democratic society. In particular: the legitimacy of the interference is: first, the presence of a specific basis in national law for the application of measures of interference in the sphere of private life; second, the accessibility and clarity of the law establishing such a basis, which, moreover, must be capable of foreseeing its consequences; third, the measures of interference must be compatible with the rule of law.

Key words: principles of civil law, inadmissibility of arbitrary interference with personal life, inviolability of personal life, private life of a person, non-property rights, personal non-property law, rights of an individual.

Постановка проблеми. Цивільне право України базується на низці принципів, розуміння правової природи цих принципів дозволить глибше зрозуміти парадигми та вектори, за якими воно розвивається. Одним із таких є принцип неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя людини. Особисте життя є ключовим аспектом існування будь-якої людини, і право на повагу до приватного життя визнається основним правом людини в низці міжнародних документів з прав людини. У свою чергу, принцип неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя людини є багатоаспектним, має комплекс складових і відповідає великій кількості громадянських та конституційних прав.

Стан опрацювання проблематики. Проблема неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя людини залишається предметом активного наукового дослідження в юридичній доктрині. Окремі аспекти неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя людини висвітлюються такими українськими ученими як М. Менджул [1; 2], В. Савченко [3], К. Резворович [4] та ін. Аналіз сучасних досліджень дає змогу виділити кілька основних тематичних напрямів, що висвітлюють різні аспекти цієї проблематики.

Перший напрям стосується загальнотеоретичних засад принципу невтручання в особисте життя людини як одного з проявів свободи волі та автономії особистості. Зокрема, В. Савченко [3] розглядає принцип невтручання як фундаментальний правовий інструмент, що забезпечує реалізацію свободи особистості. Автором було вивчено механізми правового регулювання та наголошує на значенні конституційних гарантій у цій сфері.

Другий напрям досліджень зосереджений на дискусії щодо співвідношення понять «право на особисте життя» та «право на приватне життя». К. Резворович [4] вказує на відсутність чіткого доктринального розмежування цих категорій, що створює певні труднощі у правозастосовній практиці. Дослідник аналізує міжнародні підходи до розмежування цих прав та пропонує можливі варіанти їх кореляції у національному правопорядку.

Третій напрям охоплює питання правової охорони сімейного життя як частини особистого життя людини. М. Менджул у своїх працях досліджує принцип недопустимості втручання у сімейне життя, розкриваючи його зміст через призму сімейного права. Автор вказує на проблеми застосування цього принципу у випадках, коли баланс між інтересами держави, суспільства та сім'ї є складним для досягнення [1]. У своїй монографії М. Менджул детально аналізує принципи сімейного права, акцентуючи увагу на їх ролі у забезпеченні прав особи в умовах правового регулювання сімейних відносин [2].

Четвертий напрям досліджень стосується цивільно-правового аспекту захисту особистого життя. О. Басай [5] розглядає неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя як одну з основоположних засад цивільного законодавства України. Зокрема, було проаналізовано судову практику та визначає критерії правомірності обмежень особистих прав у цивільному праві.

Аналіз останніх досліджень свідчить про складність та багатоаспектність проблематики неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя. Різні дослідники висвітлюють цей принцип через призму конституційного, цивільного та сімейного права, що свідчить про його комплексний характер та потребу в подальших міждисциплінарних дослідженнях.

Мета дослідження – розглянути принцип неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя людини.

Виклад основного матеріалу. Особисте життя є історичною категорією і постало в якості цілісного об'єкта правової охорони лише з кінця XIX століття, адже до цього право охороняло не особисте життя в цілому, а лише деякі окремі його прояви, передусім житло і листування. Особисте життя – це особлива частина приватної сфери людської життєдіяльності, яка полягає в різноманітних відносинах, стосунках, явищах, подіях, що не мають публічного значення, визначається і регулюється самою особою на основі соціальних умов, гарантується та охороняється правом від неправомірних втручань [5].

Згідно з Конституцією України [6]: людина, її честь і гідність визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (частина перша статті 3); органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19); усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах (стаття 21); кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості (стаття 23); громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (частини перша, друга статті 24); кожна людина має невід'ємне право на життя (частина перша статті 27); кожен має право на повагу до його гідності (частина перша статті 28); кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (частина перша статті 68); виключно законами України визначаються: права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина; засади регулювання шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; організація і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби, організації державної статистики та інформатики (пункти 1, 6, 12 частини першої статті 92) [6]. Разом з тим, Конституція України [6], в ст. 32 проголошує, що «ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею. Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації» [6].

Деталізовано досліджуваний принцип у книзі другій ЦК України [7] «Особисті немайнові права фізичної особи», зокрема у ст. 291 «Право на сім'ю», ст. 301 «Право на особисте життя та його таємницю», ст. 311 «Право на недоторканність житла», ст. 312 «Право на вибір роду занять» та інші.

Як слушно з цього приводу зауважує В. Савченко, принцип неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя виражається як у закріпленні в ЦК недоторканності приватного життя, особистої і сімейної таємниці, так і у визнанні свободи вибору роду занять, у тому числі самостійності підприємницької діяльності, здійснюваної на ризик її суб'єктів [3]. При цьому, під особистим життям українські дослідники розуміють особливу сферу людської діяльності, яка контролюється самою людиною, спрямована на задоволення її різноманітних потреб, пов'язаних зі свободою та незалежністю людини та міру можливої поведінки людини у приватно-правовій сфері, або у сфері, що не підпадає під пряме правове регулювання держави і підтримується державними заборонами третіх осіб втручатися в цю сферу [4].

Право на особисте життя є окремим, особистим немайновим правом, що належить кожній фізичній особі від народження незалежно від обсягу дієздатності, і складається з таких правомочностей: по-перше, мати особисте життя; по-друге, визначати своє особисте життя і режим доступу до інформації про нього; по-третє, вимагати від інших осіб утримуватися від втручання в цю сферу життєдіяльності [5]. Цей принцип ґрунтується на свободі однієї особи до свободи іншої. Інша особа, орган, тощо, керуючись свобідною волею не можуть свавільно втручатися в особисте

життя іншої особи. В той же час, особисте життя є абсолютним правом, що визнається особистим немайновим, яке забезпечує соціальне буття фізичної особи [7, с. 11].

Однак принцип недопустимості втручання в особисте життя немає абсолютного характеру. Оскільки таке втручання можливе та допустиме, за умови, якщо воно здійснюється у випадках, встановлених законом, що необхідно у демократичному суспільстві і з легітимною метою [1, с. 46]. Тому цілком логічно, що у законодавстві України також містяться змістовні елементи принципу недопустимості втручання у сімейне життя людини, а саме: «недопустимість свавільного втручання у сімейне життя» (ч. 4 ст. 7 СК України [8]); «ніхто не може зазнати втручання у сімейне життя» (ст. 32 Конституції України [6], ч. 5 ст. 5 СК України [8], ч. 4 ст. 291 ЦК України [7]), «повага до сімейного життя» (ч. 4 ст. 4 СК України [8]), «таємниця особистого та сімейного життя» (ч. 4 ст. 7, ст. 226–228, 285 СК України [8], ст. 301 ЦК України [7]).

У даному випадку будь-яке втручання державного органу у право особи на повагу до особистого життя та кореспонденції має здійснюватися у відповідності до закону. Цей вираз не лише вимагає дотримання внутрішнього законодавства, але також має відношення до якості цього закону, вимагаючи його сумісності з принципом верховенства права. Національне законодавство повинно бути чітким, передбачуваним та адекватно доступним. Це включає в себе достатню передбачуваність того, що особи можуть діяти відповідно до закону, а також чітке розмежування обсягу дискреційних повноважень державних органів. Закон має бути достатньо чітким у своєму вираженні, щоб дати громадянам зрозумілу інформацію про умови та обставини, за яких влада має повноваження вживати будь-яких заходів таємного нагляду та збору даних [8].

Важливо також відзначити, що внутрішнє законодавство повинно з достатньою чіткістю вказати обсяг та спосіб здійснення відповідного рішення, що надається органам державної влади, з тим щоб забезпечити особам мінімальний рівень захисту, на який вони мають право при верховенстві права у демократичному суспільстві. Так, наприклад, відповідно до практики ЄСПЛ, вислів «відповідно до закону» вимагає: по-перше, щоб згадані заходи мали певне підґрунтя у національному праві; по-друге, він стосується якості такого закону і вимагає, щоб він був доступним для зацікавленої особи, яка, окрім того, повинна бути здатна передбачити для себе його наслідки, а також був сумісним із верховенством права. Тож цей вислів передбачає, що національне законодавство має бути достатньо передбачуваним у своєму формулюванні, аби надати особам належні вказівки щодо обставин і умов, за яких влада уповноважена застосовувати засоби, які зачіпають їх права, гарантовані Конвенцією. Водночас, на думку, ЄСПЛ неправомірним втручанням у сімейне життя будуть дії, що без обґрунтованих підстав призводять до роз'єднання сім'ї. Суд виходить з позиції, що взаємне спілкування батьків та дитини є основним елементом сімейного життя, і природні сімейні відносини не припиняються переданням дитини під опіку держави, а заходи, що перешкоджають такому спілкуванню є порушенням права, гарантованого конвенцією [2, с. 332].

Разом з тим, приміром у пункті 2 статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) [9] перелічено законні випадки, які можуть виправдовувати порушення прав, захищених статтею 8: «в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб» [9]. Так, нещодавно, у справі S. A.S. проти Франції [10], суд зазначив, що його практика має бути досить лаконічною, коли вона перевіряє наявність легітимної мети у значенні другого параграфу статей 8–11 Конвенції (S. A.S. проти Франції [GC], § 1145). Заявниця, яка є правовірною мусульманкою, стверджувала, що носить паранджу і нікаб (одяг, який вкриває все тіло, крім очей) відповідно до своїх культурно-релігійних та особистих переконань. Вона додала, що носить такий одяг добровільно, коли перебуває в громадських місцях або на самоті, але не систематично. Тому вона не заперечувала проти того, щоб не носити його за певних обставин, але хотіла, щоб ніщо не заважало їй одягати його тоді, коли вона вирішувала так вчинити. Нарешті, вона не мала наміру досаждати іншим, але прагнула перебувати у злагоді зі своїм внутрішнім світом. Починаючи з 11 квітня 2011 року (дати набрання чинності законом № 2010–1192 від 11 жовтня 2010 року на всій території Франції) приховування обличчя в громадських місцях заборонено законом. У зв'язку із заборонаю на носіння в громадських місцях одягу, призначеного для приховування обличчя, постали питання, що стосуються права жінок, які хочуть носити такий одяг (паранджу / нікаб) з причин, пов'язаних з їхніми переконаннями, на повагу до приватного життя (стаття 8 Конвенції); і, оскільки цю заборону оскаржували особи, такі як заявниця, які стверджували, що таким чином їх поз-

бавляють можливості носити в громадських місцях одяг відповідно до своєї релігії, постало й окреме питання, що стосується права на свободу сповідувати свою релігію або переконання (стаття 9). Закон від 11 жовтня 2010 року поставив заявницю перед дилемою: чи дотримуватися заборони і таким чином утримуватися від носіння одягу, який відповідає її релігійним переконанням, чи відмовитися від її дотримання і зазнати кримінального покарання. Отже, у справі, про яку йдеться, мало місце передбачене законом «втручання» у здійснення прав, гарантованих статтями 8 і 9 Конвенції, або «обмеження» цих прав. Уряд стверджував, що це втручання має дві легітимні цілі: забезпечення «громадської безпеки» та «поваги до мінімального набору цінностей відкритого і демократичного суспільства». Однак у других пунктах статей 8 і 9 немає прямої згадки про другу з цих цілей чи про три цінності, на які Уряд послався у цьому зв'язку. У свою чергу, суд визнав, що при запровадженні зазначеної заборони законодавчий орган ставив за мету вирішення питань «громадської безпеки» у значенні других пунктів статей 8 і 9 Конвенції. Водночас при розгляді другого питання (забезпечення «поваги до мінімального набору цінностей відкритого і демократичного суспільства») суд не визнав переконливим довід Уряду в частині, що стосується забезпечення рівності між чоловіками і жінками. Договірна держава не може мотивувати необхідністю забезпечення гендерної рівності свої заходи із заборони звичаю, який відстоюють самі жінки – такі, як заявниця – у контексті здійснення прав, закріплених у цих статтях, якщо заборона не розглядається як засіб, який дозволяє людям при здійсненні своїх основних прав і свобод почуватися захищеними. Крім того, при оцінці намагання Уряду довести таким чином, що носіння паранджі деякими жінками шокує більшість населення Франції, оскільки порушує загальноприйнятий у Франції принцип гендерної рівності, суд виходив зі своєї (обґрунтованої нижче) позиції щодо двох інших цінностей, на які послався Уряд. При цьому, наголошувалося на тому, що забезпечення поваги до людської гідності не може бути легітимною підставою для повної заборони на носіння паранджі в громадських місцях. Одяг, про який йдеться, напевно, викликає подив у багатьох з тих, хто бачить одягнену в нього людину, але він є виразом культурної ідентичності, що сприяє утвердженню плюралізму, притаманного демократії. А також, що, за певних умов, необхідність «дотримання мінімальних норм життя в суспільстві», на яку послався Уряд – або принцип «жити разом», як зазначено у пояснювальній записці до законопроекту – може мати стосунок до легітимної мети «захисту прав і свобод інших осіб». На думку держави-відповідача, обличчя відіграє важливу роль у соціальній взаємодії. Отже, суд погодився з тим, що бар'єр, спрямований проти інших осіб, який створюється одягом, що приховує обличчя, сприймається державою-відповідачем як порушення права інших осіб жити у просторі соціалізації, в якому жити разом легше. Проте, беручи до уваги гнучкість поняття «жити разом» і пов'язаний з цим ризик зловживань, суд мав ретельно дослідити необхідність оскаржуваного обмежувального заходу. По-перше, з пояснювальної записки до законопроекту було чітко видно, що основна мета заборони не полягала в тому, щоб захистити жінок від звичаю, який їм нав'язується або який може мати для них негативні наслідки. Що стосується питання необхідності з точки зору громадської безпеки (у значенні статей 8 і 9 Конвенції), то суд погодився з тим, що держава може вважати вкрай необхідним мати можливість ідентифікації фізичних осіб з метою запобігання небезпеці спричинення шкоди людям і майну та протидії шахрайству з персональними даними. Водночас, що стосується повної заборони на носіння в громадських місцях одягу, призначеного для приховування обличчя, то з огляду на наслідки такої заборони для прав жінок, які хочуть носити паранджу з релігійних міркувань, її можна вважати пропорційним заходом лише в умовах, коли існує загальна загроза громадській безпеці. Уряд не довів, що заборона, запроваджена законом від 11 жовтня 2010 року, пов'язана з існуванням такої загрози. Що стосується зазначених жінок, то вони, таким чином, змушені повністю відмовитися від важливого, на їхню думку, елемента своєї індивідуальності, а також від обраного ними способу сповідання своєї релігії або переконань, тоді як мету, на яку послався Уряд, можна досягти шляхом запровадження лише однієї вимоги – показувати своє обличчя і називати себе у випадку, коли встановлено існування ризику для безпеки людей та майна або коли конкретні обставини дають підстави підозрювати можливість скоєння шахрайства з персональними даними. Отже, неможливо було дійти висновку про те, що повна заборона, запроваджена законом від 11 жовтня 2010 року, була заходом, необхідним у демократичному суспільстві для забезпечення громадської безпеки у значенні статей 8 і 9 Конвенції. Далі суд розглянув питання, що постали у зв'язку з необхідністю забезпечення дотримання мінімальних норм життя в суспільстві у контексті «захисту прав і свобод інших осіб». Він дійшов висновку про можливість

вважати оскаржувану заборону по суті обґрунтованою з огляду лише на те, що вона має на меті забезпечувати дотримання принципу «жити разом». Враховуючи те, що кількість жінок (приблизно 1900), які носили зазначений одяг, становила невелику частку від загальної чисельності населення Франції (близько шістдесят п'яти мільйонів) та від кількості проживаючих у Франції мусульман, реагування на таку ситуацію шляхом запровадження повної заборони могло здатися надмірним заходом. Крім того, не було сумніву, що ця заборона значною мірою негативно позначається на становищі жінок, які, як і заявниця, вирішили носити паранджу з причин, пов'язаних з їхніми переконаннями. Чимало як міжнародних, так і національних суб'єктів у сфері захисту основоположних прав вважали повну заборону непропорційним заходом. Закон від 11 жовтня 2010 року, а також обговорення деяких питань, пов'язаних з підготовкою відповідного законопроекту, могли бути болісно сприйняті певною частиною мусульманської громади, у тому числі деякими її членами, які не є прихильниками носіння паранджі. У зв'язку з цим суд висловив занепокоєння з приводу того, що під час обговорення проекту закону від 11 жовтня 2010 року, яке передувало його прийняттю, лунали певні ісламофобські висловлювання. Завдання суду, безперечно, не полягало в тому, щоб визначати доцільність законодавства з таких питань. Однак він наголосив, що, розпочинаючи такий законодавчий процес, держава наражається на ризик створення ґрунту для зміцнення стереотипів, які негативно позначаються на певних категоріях населення, та для проявів нетерпимості, тоді як вона, навпаки, зобов'язана сприяти формуванню атмосфери толерантності. Висловлювання, які мають характер загальних, грубих вихваток проти релігійної або етнічної групи, несумісні з такими цінностями, як толерантність, соціальний мир і виключення дискримінації, які лежать в основі Конвенції, та не охоплюються правом на свободу вираження поглядів, яке гарантує Конвенція. Закон від 11 жовтня 2010 року, однак, не зачіпає свободи носіння на публіці будь-якого предмета одягу чи вбрання (незалежно від того, чи має він релігійне значення), якщо він не призначений для приховування обличчя. Оскаржувана заборона зачіпає, головним чином, тих мусульманських жінок, які хочуть носити паранджу. Однак вона не спрямована саме проти зазначеного одягу з огляду на його релігійне значення, але стосується виключно одягу, який приховує обличчя. Що стосується того факту, що за порушення заборони законодавчий орган передбачив міри кримінального покарання, то вони є одними з найменших можливих мір, оскільки йдеться про штраф у розмірі, який застосовується до дрібних правопорушень другої категорії (на сьогодні це – максимум 150 євро), та можливість винесення судом постанови, яка, на додаток або замість штрафу, зобов'язує пройти курс громадянського виховання. Заборонивши всім носити у громадських місцях одяг, призначений для приховування обличчя, держава-відповідач певною мірою зменшила таким чином простір для плюралізму, адже така заборона перешкоджає деяким жінкам виражати свою індивідуальність і свої переконання шляхом носіння паранджі на публіці. Однак Уряд вказав на те, що йдеться про реагування на звичай, який, на думку держави, несумісний з діючими у французькому суспільстві основоположними правилами соціальної комунікації та, загалом, не відповідає принципу «жити разом». Виходячи з цієї точки зору, держава-відповідач намагалася захистити принцип взаємодії між людьми, який, на її думку, є невід'ємною передумовою не лише для вираження плюралізму, але також для забезпечення толерантності та існування широкого діапазону поглядів, без яких неможливе демократичне суспільство. Отже, можна було вважати, що питання про те, чи доцільно дозволити носіння паранджі в громадських місцях, має вирішувати саме суспільство. За таких обставин Суд зобов'язаний при перевірці дотримання Конвенції проявляти певну стриманість, оскільки такий аналіз вимагатиме від нього оцінки балансу інтересів, який забезпечується через демократичний процес у даному суспільстві. У питаннях загальної політики, щодо яких у демократичному суспільстві може обґрунтовано існувати широкий спектр різних думок, особливе значення має надаватися ролі національного органу, який приймає відповідні рішення. Отже, у цій справі Франція мала широке поле розсуду. Це було особливо справедливим з огляду на відсутність європейського консенсусу стосовно питання про носіння на публіці одягу, що повністю закриває обличчя. Хоча, суто з нормативної точки зору, позицію Франції поділяли зовсім мало держав Європи, необхідно було зауважити, що питання про носіння паранджі на публіці стало предметом обговорення або вже обговорювалося у ряді європейських держав. Крім того, у деяких державах-членах, де мало хто дотримується зазначеного звичаю, це питання, судячи з усього, взагалі не потребує розгляду. Тому, враховуючи, зокрема, широту меж розсуду держави-відповідача у цій справі Суд визнав, що заборону, запроваджену законом від 11 жовтня 2010 року, можна вважати заходом, пропорційним до

поставленої мети, тобто, до мети підтримання умов для утвердження принципу «жити разом» як складового елементу «захисту прав і свобод інших осіб». Отже, оскаржуване втручання було «необхідним у демократичному суспільстві» [10].

Висновки. Отже, розглянувши принцип неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя людини, можемо зробити наступні висновки:

По-перше, принцип неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя людини – це зафіксований у писаному праві принцип, що передбачає повагу до сфери особистого життя людини в усіх її складових, заборону будь-яких незаконних, свавільних втручань у сферу особистого життя людини, а також захист таємниці особистого життя особи;

По-друге, маючи багатоаспектний об'єкт регулювання (приватне життя, сімейне життя тощо) принцип неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя включає комплекс складових і відповідає великій кількості громадянських та конституційних прав;

По-третє, попри те, що особисте життя є абсолютним правом, яке визнається особистим немайновим та забезпечує соціальне буття фізичної особи, принцип недопустимості втручання в особисте життя немає абсолютного характеру: відповідне втручання можливе та допустиме, за умови, якщо воно здійснюється у випадках, встановлених законом, що необхідно у демократичному суспільстві і з легітимною метою. Тобто принцип неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя людини відзначається певною умовністю сутність якої зводиться до неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя людини, за винятком легітимності такого втручання: наявності певного правового підґрунтя для застосування заходів втручання у сферу особистого життя; доступності та чіткості закону, який встановлює таке підґрунтя, яка, окрім того, повинна бути здатна передбачити для себе його наслідки; відповідність заходів втручання верховенству права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Менджул М. В. Зміст принципу недопустимості втручання у сімейне життя. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 1. С. 43–46.
2. Менджул М.В. Принципи сімейного права (сутність та проблеми застосування): монографія. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2019. 420 с.
3. Савченко В.О. Принцип невтручання в особисте життя як прояв свободи волі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Закон*. 2021. № 32. URL: <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2021-32-01> (дата звернення: 14.03.2025).
4. Резворович К.Р. Право на особисте життя vs право на приватне життя: дискусійність співвідношення категорій. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1 (104). С. 95–102. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/4643> (дата звернення: 14.03.2025).
5. Басай О.В. Неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя як загальна засада цивільного законодавства України *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2013. № 2(8). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n2/13bovtzu.pdf> (дата звернення: 14.03.2025).
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 14.03.2025).
7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> (дата звернення: 14.03.2025).
8. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 року № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 14.03.2025).
9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 14.03.2025).
10. S.A.S. проти Франції (№ 43835/11). *European Court of Human Rights*: website. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-150987%22%5D%7D> (дата звернення: 14.03.2025).